

Trīs simtgades latvju mūzikā

Sogad latvju mūzikā aprit trīs iezīmīgas simtgades. Pirmā no tām pieder komponista un mūzikas zinātnieka Jēkaba Graubiņa dzimšanas dienai. Šī simtgade atzīmēta Rietumkrastā, Toronto dziesmu svētkos, Anglijas latviešu II dziesmu dienās Lesterē un visai plaši to vēl kopīgi atzīmēja deviņas Toronto un Hamiltonas dziesmu vienības ar pianistu Pēteri Zariņu Toronto koncertapvienības rīkotā koncertā 1. novembrī Toronto, Kanadā.

"Laika" slejās jau parādījušies vairāki raksti par komponista personību un atstāto bagāto mūzikālo mantojumu, īpaši tautas mūzikas pētniecības un tautasdziesmu apdaru korjiem jomā. Savukārt Toronto un Lesteres svētku Vadonos varēja lasīt plašākas prof. T. Kēniņa un komp. H. Pavasara apceres. Tādēļ šajās rindās minēšu tikai trīs tautā mazināmas kuriozitātes. Pirmā: ja Graubiņa mantinieki saņemtu autora honorāru par katru "Daudz baltu dieniņu" dziedājumu, tie sen jau būtu stāvus bagāti kļuvuši. Kādos godos tā netiek dziedāta Graubiņa kā autoru nemaz neapjaužot! Otrā: dzejnieka Viļa Plūdona un komponista Graubiņa 1934. g. lačplēšiem veiktā "Lačplēša dziesmu" kā savu himnu pieņēmusi DV organizācija, izlaižot vairākus pantus un bieži mainot nosaukumu (domājams bez autora ziņas) uz Daugavas Vanagu dziesmu. Bet šīs pašas organizācijas izdotajos četros dziesmu krājumos vīru korjiem "Vīru balsis" 482 nošu lappusēs nav ievietota neviena Graubiņa dziesma, pat ne šī Lačplēšu — Daugavas Vanagu dziesma! Trešā kuriozitāte: Graubiņš ir bijis viens no Jāzepa Vitola skolniekiem, kuram profesors ieteicis — vispār nekomponēt. Būtu klausījis nebūtu ne korjiem brīnišķīgā "Tek saulīte tecēdama", ne godlībiekiem "Daudz baltu dieniņu".

Par Graubiņu mazāk pazīstams ir otrs komponists, simtgadnieks — Kārlis Kažociņš. Viņa mūzikālais devums arī nesalīdzināmi mazāks. Bet kurš gan vecās paaudzes korists, nemaz nerunājot par šīgada Anglijas Dziesmu dienu dalībniekiem, nebūs dziedājis viņa komponēto romantisko "Kā gulbji balti padebeši iet" (E. Veidenbaums)? Tādēļ vien vērts uz mirkli apstāties un autoru pieminēt. Kārlis Kažociņš dzimis 1886. g. 16. maijā Plāteres Lielūžos. Mācījies

Rīgā Gižicka mūzikas skolā un Politehniskā institūtā. Darbojies kā dziedātājs un kordirigents. Komponējis kora un dažas solo dziesmas, kā arī klavieru miniatūras. Miris jau 34 gadu vecumā, 1920. g. 18. aprīlī Plāterē.

"Tevis dārgā tēviņa, tev dziesmas lai spēcīgi skan", — sparīgi ar sajūsmu dziedāja trešo vispārējo dziesmu svētku koris 1888. gadā 30-gadīgā autora vadībā. Tas bija 1886. gads, kad patriotismā dedzīgais Pēterpils konservatorijas absolvents Jurjānu Andrejs sacerēja kā tekstu, tā mūziku kantātei "Tēvijai", lai liktu tai atskanēt Rīgā, kur viņš atradās latviešu dziesmu svētku kustības pašā priekšgalā. Kopš tā laika apritējis vesels gadsimts un nu varam atzīmēt simtgadi kantātei, kas varbūt vairāk kā jebkura dziesma latviešu kora repertuārā gan īpaši daudzdzināta, gan tikpat īpaši smādēta. Jau 1922. gadā Jāzeps Vitols rakstīja, ka kantāte "Tēvijai" kā "sava laika impulsivs sauciens saturā un formā savu laiku pārdzīvojis". 17 gadus vēlāk arī Jēkabs Graubiņš, Jurjāna dziesmu vērtējot, uzsvēra, ka "Tēvijai" krietni vecmodīga mūzikālā valoda. Līdzīgas domas pauž šodien dzimtenē redzamākais mūzikologs A. Klotiņš, kaut nenoliedzot kora posmu neliekuļoto sparīgo jūsmu un kantātes mūzikāli nevainojamo tvērumu. Pa starpām daži mūziķi šo Jurjāna kantāti nodēvējuši gan par "pažarnieku" maršu, gan par tādu skandālu, no kura beidzot jātiekot vajā.

Par spīti minētam, pēc 1946. gada "Tēvijai" mūsu dziesmu svētkos un dienās Vācijā, Anglijā, Zviedrijā, Kanadā un ASV, kā arī Kultūras dienās Austrālijā ir atskanējusi vairāk nekā 50 reizes, būdama pēc J. Vitola "Gaismas pils" otra visvairāk svētkos dziedātā kora dziesma.

Savukārt ne reizi vien laikrakstu lasītāju balsis pavīdējusi doma, ka kantātes "Tēvijai" neieviešanu dziesmu svētku programmās gandrīz pielīdzināma nacionālam noziegumam. Kantāti īpaši bija iemīļojis pirmais Latvijas valsts prezidents Jānis Čakste. Un vai nav zīmīgi, ka pat Latvijā, kur pēc 1945. gada "Tēvijai" bija liegts atskanēt soprāna solo posma reliģiskā teksta daļi, komponista jubilejas gadā celta gaismā, gan ar kāda dzejdara sagrozītu, no Dieva vārda atbrīvotu tekstu.

(Turpinājums 6. lpp.)

Varētu jautāt: kas ir tas, kas jau sen par novecojušos apzīmētā kantātē, tomēr aizrauj kā dziedātājus, tā klausītājus vēl šodien? Vai maršveidīgie kora posmi, sirsnīgais lirisms un reizē emocionālitate soprāna solo daļā, vai trimdnieku sirdis gruzdošie ilgu lūgšanas vārdi: "(Kungs, Dievs) dod piedzīvot laimīgus laikus, lai tēviņa uzplaukt mums var"?

Jurjāns, kuram pašam šī gada 30. septembrī apritēja 130. gadskārta, komponējot "Tēviņa", zināja, kāda veida mūzika aizrauj tā laika tautas masas, jo pats bija uzaudzis latviešu tautas atmodas laikmetā, kurā tautiskumā, tautas brīvības centieni un tēvzemes mīlestības izpausme mūzikā saistījās ar "lidertāfeliska" stila kora dziesmu, kurā valdīja vienkāršotas, fanfāriskas melodijas un maršveidīgi ritmi. Tajā pat gadā, kad kantāti, viņš komponēja arī brašo "Nevis slinkojot un pūstot", kas arī ātri iegāja tautas mutē. Kantātes vidus daļā savukārt Jurjāns parādīja savu augstāko meistarību solo dziesmas rakstībā.

Būtu naivi domāt, ka ar Tēviņas kantāti mēs varam iespaidīgi reprezentēties starptautiskā mūzikas pasaulē. To nedara arī amerikāņi ne ar savu "God bless America", ne "Battle Hymn of the Republic", tāpat arī ne angļi ar patriotisko "Rule, Britannia!" Tomēr visas šīs dziesmas ieņem redzamu vietu nācījas patriotisko jūtu izpausmes brīžos.

"Tēvijai" Latvijā atskanota tikai divos (no deviņiem!) vispārējos dziesmu svētkos un, liekas, ka tās "atjaunošanos" varam saskatīt 1942. gadā Rīgas un Madonas apgabalu dziesmu dienā Rīgā, Armijas sporta kluba laukumā, kur solistes Hertas Lūses divreiz dziedāta "Kungs, Dievs, tevi lūdzam" īpaši skāra atkal zem svešām varām pakļauto latvju sirdis. Šī lūgšana par dzimteni un reizē slavas dziesma tēvijai pārnēsās uz bēgļu pirmām dziesmu dienām Hanavā un Eslingenā, Vācijā. Nokļuva britu salā, meta tālāk loku uz dziesmu svētkiem un kultūras dienām aizokeāna zemēs, līdz sasniedza savu simtgadi šajā vasarā Toronto dziesmu svētkos. Un šī dziesma vēl dzīvo!

ARVĪDS PURVS